

Sigorta Alacaklarında Zamanaşımı

Melisa GÜLHAN*

* Avukat, Ankara Barosu (melissagulhan96@gmail.com). Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı doktora öğrencisi. Eski İcra Müdür Yardımcısı. **ORCID:** 0000-0002-9074-6599

SİGORTA ALACAKLARINDA ZAMANAŞIMI

ÖZ

Sigorta hukuku, ticaret hukukunun alt disiplinlerinden biridir. Sigorta hukukunun ana konularından olan sigorta sözleşmesinden başta sigorta tazminatı veya bedeli alacağı olmak üzere birçok alacak türü doğmaktadır. Bu alacakların tabi olduğu zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde ise kimi zaman Türk Borçlar Kanunu kimi zaman Türk Ticaret Kanunu olmak üzere birden fazla düzenlemenin rol oynadığını söyleyebilmek mümkündür.

Birden fazla Kanunun uygulanabilirliği ve bu Kanunların kendi içlerinde dahi özel düzenlemeler barındırabildiği göz önüne alınarak bu çalışmada genel-özel nitelikteki düzenlemeler çerçevesinde hangi alacakların, hangi zamanaşımı süresine tabi olduğu, bu sürelerin ne zaman başlayacağı ve halefiyet durumunda sigortacının kendi sigorta ettireni ve üçüncü kişiler aleyhinde açabileceği davaların hangi zamanaşımı süresine tabi olduğu, bu zamanaşımı sürelerinin değiştirilmesinin mümkün olup olmadığı sigorta türleri de dikkate alınarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler:

sigorta

sigorta sözleşmesi

sigorta hukuku

zamanaşımı

halefiyet

PRESCRIPTION OF INSURANCE CLAIMS

ABSTRACT

Insurance law is one of the sub-disciplines of commercial law. Many kinds of claims arise from insurance law, especially insurance compensating or reimbursing the insured. These many kinds of claims' timeouts are determined by more than one regulation. These regulations are especially the Code of Obligations and the Turkish Commercial Code.

In a frame of private regulations versus general regulations and types of insurance contracts, also considering more than one regulations are applicable, in that article, these subjects are worked: The regulations –each of them may contain private regulations by themselves-which timeout regulations are applicable to which claims, the beginning of these timeouts, in the state of subrogation and when the insurersue against to insuredor third parties which timeout regulations are applicable and if it's possible to restrict these timeout regulations with an agreement.

Keywords:

insurance

insurance contract

insurance law

timeout

subrogation

GİRİŞ

Bu makalede ilk olarak sigorta sözleşmesinin tanımı ve sigorta sözleşmesinden doğan borçlar incelenmiştir. Sonrasında ise dar anlamda borcu sona erdiren bir sebep olarak zamanaşımı tanımlanmış ve hak düşürücü süre ile zamanaşımı arasındaki farklardan kısaca bahsedilmiştir.

Sonrasında ise ilk olarak Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan zamanaşımına ilişkin düzenlemeler; bunları müteakip Türk Ticaret Kanunu ve Karayolları Trafik Kanununda yer alan zamanaşımına ilişkin düzenlemeler incelenmiştir.

Sigorta Hukukundaki zamanaşımına ilişkin düzenlemeler incelenirken sorumluluk sigortaları ve karayolları zorunlu mali sorumluluk sigortaları olmak üzere sigorta türleri bakımından bir ayırım yapılmıştır. Bunun yanı sıra halefiyet durumunda zamanaşımı da Karayolları Trafik Kanunu da göz önüne alınmak suretiyle kapsamlı olarak incelenmiştir.

Sonuç olarak, Türk Borçlar Kanunu ile kıyaslandığında Türk Ticaret Kanunu özel bir kanun niteliğindedir. Bununla birlikte, sigorta ilişkisinden doğan alacaklarda zamanaşımına ilişkin olarak, Türk Ticaret Kanunu sistematüğinde "Altıncı Kitap" başlığı altında incelenen "Sigorta Hukuku" nun dahi kendi içerisinde daha da özel nitelikte düzenlemeler (Örneğin, Karayolları Trafik Kanunu) barındırdığını söylemek mümkündür. Bütün bu düzenlemeler, bu çalışmada genel-özel düzenlemeler ayrımı çerçevesinde incelenmiştir.

Keyifli okumalar dilerim...

I. SİGORTA SÖZLEŞMESİNDE TARAFLARIN BORÇLARI

Sigorta sözleşmeleri, hukuki niteliği itibariyle tam iki tarafa borç yükleyen (sinallagmatik) sözleşmelerdir.^[1] Sigorta sözleşmeleri, hem sigortacıya hem de sigorta ettirene borç yükler. Buna göre sigortacının borcu, riziko gerçekleştiğinde sigorta tazminatı veya bedelini ödemek iken sigorta ettirenin borcu ise sigorta primini ödemektir. Tarafların bu borçları, şahsi nitelikte bir borç olmakla birlikte aynı zamanda da dar anlamda borç olarak ifade edilmektedir.^[2]

Türk Ticaret Kanunda sigorta sözleşmesinin tanımını yapılırken de tarafların borçları açıkça belirtilmiştir. Buna göre: “*Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.*” (TTK. m. 1401/1).

Borç ilişkisinden doğan edimleri sona erdiren temel sebep ifa olmakla beraber Türk Borçlar Kanununda ifa dışında borcu sona erdiren birtakım sebepler düzenlenmiştir. Dar anlamda borcu sona erdiren sebepler başlığı altında incelenen bu sebepler; borcun yenilenmesi, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi, ibra, takas, sonraki kusursuz ifa imkânsızlığı ve zamanaşımıdır.^[3] Kısacası, sigorta sözleşmesinin meydana getirdiği hukuki ilişkiden doğan ve ifa edilmesi gereken edimlerden birinin sona ermesi dar anlamda borcun sona ermesi olarak adlandırılmaktadır.^[4]

[1] Şaban Kayıhan, *Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2004), 35; Şaban Kayıhan ve Özcan Günergök, *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri* (İstanbul: Umuttepe Yayınları, 2020), 100-101.

[2] Ayhan, Rıza, Hayrettin Çağlar ve Mehmet Özdamar, *Sigorta Hukuku Ders Kitabı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), 227.

[3] Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 1263.

[4] Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Bursa: Dora Yayınları, 2017), 185.

II. ZAMANAŞIMI

A) GENEL OLARAK

Yukarıda da belirtildiği gibi sözleşme ilişkisinden doğan borçlar kural olarak edimlerin ifası ile sona erer. Dar anlamda borcu sona erdiren sebeplerden biri olan zamanaşımında ise borç belirli bir sürenin geçmesi ile doğrudan doğruya sona ermez. Zamanaşımında belirli bir sürenin geçmesi ile alacak hakkının zayıflayarak borcun kısmen sona ermesi söz konusudur.^[5]

Zamanaşımı, alacağı ortadan kaldırmamakla birlikte, alacak hakkını zayıflatarak alacaklının, borçlu istemediği takdirde alacağını dava ve tahsil etme imkânını ortadan kaldırır. Kısacası, zamanaşımı borç ilişkisini etkilemez; yalnızca alacaklının alacağını dava ve tahsil kabiliyetini etkiler. Bu sebeptir ki zamanaşımına uğramış bir borcun ifa edilmesi geçerli bir ifa olacaktır.^[6] Buna karşılık zamanaşımı süresinin geçmesi ile borçlu, borcunu ifa etmek istemediği takdirde, zamanaşımı def'ini ileri sürerek borcunu ifa etmekten kurtulabilecektir.^[7]

Diğer bir deyişle, zamanaşımı alacak hakkını zayıflatarak, sözleşmeden doğan borcu eksik borç haline getirecektir.^[8] Bu noktada ise borçlunun sözleşmeden doğan edimini ifa etmesi geçerli bir ifa olarak kabul edilecekken borçlunun zamanaşımı def'ini ileri sürerek borcundan kurtulması da mümkün olabilecektir.

B) HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRE VE ZAMANAŞIMI AYRIMI

“Zamanaşımı ileri sürülmedikçe, hâkim bunu kendiliğinden göz önüne alamaz.” (TBK. m. 161). Buna karşılık hak düşürücü süre söz konusu ise, bu sürenin geçmesi ile birlikte hak ortadan kalkmış olacağından^[9] bu

[5] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1281-1282.

[6] İsmail Kayar, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku. Genel Hükümler – Özel Borç İlişkileri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), 209.

[7] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1281-1282.

[8] M. Barış Günay, *Sigorta Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), 138.

[9] Bilgili ve Demirkapı, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 192.

husus hakim tarafından re'sen nazara alınır.^[10] Dolayısıyla zamanaşımı borçlu tarafından ileri sürülebilecek bir def'i niteliğinde iken hak düşürücü sürenin söz konusu olduğu durumlarda bu hususun ileri sürülmesi itiraz niteliği taşıyacaktır ve bu husus taraflarca ileri sürülmüş olmasa dahi hakim tarafından re'sen dikkate alınacaktır.^[11]

Bununla birlikte her ne kadar zamanaşımı def'inin, medeni yargılama usulüne göre her zaman ileri sürülebilmesi mümkünse de, yargılamanın sonraki safhalarında ileri sürüldüğü takdirde bu, savunmanın genişletilmesi anlamına gelecektir. Savunmanın genişletilmesi halinde ise bu husus alacaklının buna muvafakat etmesi halinde dikkate alınacak; aksi takdirde dikkate alınmayacaktır.^[12]

III. BORÇLAR KANUNUNDAKİ ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

Borçlar hukukunda genel bir zamanaşımı süresi belirlenmiş ve sözleşme ile bu zamanaşımı süresinin değiştirilemeyeceği öngörülmüştür. Buna göre: “*Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, her alacak on yıllık zamanaşımına tabidir.*” (TBK. m. 146). TBK. m. 147’de ise hangi alacakların TBK. m. 146 ile belirlenen genel zamanaşımı süresinin istisnasını teşkil ederek beş yıllık zamanaşımına tabi olacağı düzenlenmiş ve TBK. m. 148 ile, bu ayırmada (TBK. m. 146 ve TBK. m. 147) belirlenmiş olan zamanaşımı sürelerinin sözleşme ile değiştirilmesi yasaklanmıştır.

Kısacası, Türk Borçlar Kanunu ile düzenlenmiş bulunan bu on yıllık ve beş yıllık zamanaşımı sürelerinin değiştirilmesi, emredici bir düzenleme niteliğindeki^[13] TBK. m. 148 ile yasaklanmıştır. Dolayısıyla bu sürelerin

[10] Günay, Cevdet İlhan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler – Özel Borç İlişkileri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 132.

[11] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1281-1282.

[12] İhsan Erdoğan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2013), 189.

[13] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1287.

sözleşme ile kısaltılması mümkün olmadığı gibi sözleşme ile uzatılmaları da mümkün değildir.^[14]

IV. SİGORTA HUKUKUNDA ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

A) GENEL OLARAK

Sigorta sözleşmesine dayanan alacak talepleri hakkında TBK.'da yer alan düzenlemelerden ayrılarak TTK. ile birtakım özel zamanaşımı süreleri düzenlenmiş ve sigorta sözleşmesine dayanarak talepte bulunabilecek alacaklıların (sigorta sözleşmesinin tarafları ile sigortalı, lehtar ve sorumluluk sigortalarında zarar gören üçüncü kişilerin) sigorta sözleşmesinden doğan bütün alacakları zamanaşımına tabi tutulmuştur.^[15]

Borçlar hukuku ile kıyaslandığında özel nitelikte olan sigorta hukukunda ise sigorta sözleşmelerine dayanan taleplere ilişkin olmak üzere TTK. m. 1420 ile genel bir zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Dolayısıyla bu düzenlemenin kural olarak tüm sigorta çeşitlerine uygulanması gerekmektedir.^{[16], [17]} Ancak yine aynı Kanun maddesi ile sorumluluk sigortalarına ilişkin olarak zamanaşımını düzenleyen TTK. m. 1482 hükmü ve diğer kanunlardaki hükümler (örneğin KTK. m. 109) saklı tutulmuştur.

Buna göre: “*Sigorta sözleşmesinden doğan bütün istemler, alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıl ve 1482. madde hükmü saklı kalmak üzere, sigorta tazminatına ve sigorta bedeline ilişkin istemler her hâlde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Diğer kanunlardaki hükümler saklıdır.*” (TTK. m. 1420).

Bu düzenleme ile sigorta sözleşmelerinden doğan bütün alacaklar, alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren başlayacak olan iki yıllık bir zamanaşımı süresine bağlanmıştır. Bu düzenlemedeki “sigorta sözleşmelerinden doğan bütün alacaklar” ifadesinden yola çıkarak bu düzenlemenin yalnızca sigorta sözleşmesinin tarafları bakımından bağlayıcı olduğunu söylemek

[14] Abdükerim Yıldırım, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Monopol Yayınları, 2018), 325.

[15] Ayhan, Çağlar ve Özdamar, *Sigorta Hukuku Ders Kitabı*, 229.

[16] Günay, *Sigorta Hukuku*, 139.

[17] Kayıhan ve Günergök, *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*, 245.

mümkündür. Bu sebeple sigorta sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişilerin sigortacı aleyhinde açacağı davalar genel hükümlere tabi olacaktır.^[18]

Bununla birlikte mal ve can sigortalarından doğan alacaklar muaccel olmuşlar ise, Türk Borçlar Kanununda yer alan zamanaşımına ilişkin düzenlemelere paralel olarak^[19] muacceliyet tarihinden itibaren başlayacak olan iki senelik zamanaşımı süresine tabi olacaklardır. Ancak eğer ki henüz riziko öğrenilmemişse veya alacağın muaccel olması için gerekli olan koşullar sağlanmamışsa bu durumda bu sözleşmelerden doğan alacaklar ne zaman muaccel olduklarına bakılmaksızın rizikonun gerçekleşmesinden itibaren başlayacak olan altı senelik zamanaşımı süresine tabi olacaklardır.^[20] (TTK. m. 1420/1).

TTK. m. 1420 ile düzenlenen zamanaşımı süresi alacağın muaccel olması ile başlar. Alacağın muaccel olması ise rizikonun gerçekleştiğinin bildirilmesine bağlanmıştır. Buna karşılık bazı hallerde sigortalı veya sigortadan faydalanan kişi olan lehtarın rizikonun gerçekleştiğini olay tarihinden itibaren uzun bir süre sonra öğrenebilme ihtimali bulunmaktadır. Bu ihtimal Kanunkoyucu tarafından öngörülerek, menfaatler dengesinin korunması amacıyla, bu iki yıllık zamanaşımı süresinin yanında aynı düzenleme ile altı senelik ve aynı düzenleme ile saklı tutulan TTK. m. 1482 uyarınca sorumluluk sigortaları bakımından ise on senelik olmak üzere azami zamanaşımı süreleri öngörülmüştür.^[21]

Sigorta sözleşmelerine dayanan taleplere ilişkin genel bir zamanaşımı süresi öngören TTK. m. 1420'e aykırı sözleşme şartları geçersizdir. (TTK. m. 1452/2) Yani, sigorta sözleşmesinde TTK. m. 1420'ye aykırı bir şart bulunması halinde sigorta sözleşmesi geçerliliğini koruyacak buna karşılık yalnızca TTK. m. 1420'ye aykırılık teşkil eden sigorta sözleşmesi şartı geçersiz olacaktır. Diğer bir deyişle TTK. m. 1420, mutlak emredici nitelikte bir düzenlemedir.

[18] Yargıtay 11. HD., E. 1979/495 K. 1979/1127 T. 08.03.1979.

[19] Ayhan, Çağlar ve Özdamar, *Sigorta Hukuku Ders Kitabı*, 229.

[20] Işıl Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2012), 123-124.

[21] Mustafa Çeker, *6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Sigorta Hukuku* (Adana: Karahan Kitabevi, 2019), 125.

B) SORUMLULUK SİGORTALARINDA ZAMANAŞIMI

TTK. m. 1420/1 ile TTK. m. 1482 hükmü saklı tutulmuştur. TTK. m. 1482 ise “Sigorta Türlerine Göre Özel Hükümler” başlığı altında ve “Zarar Sigortaları” bölümünde yer alan sorumluluk sigortalarında zamanaşımına ilişkin bir düzenlemedir.

Sorumluluk sigortalarına ilişkin olarak yapılmış olan bu zamanaşımını düzenlemesi şu şekildedir: “*Sigortacıya yöneltilecek tazminat istemleri, sigorta konusu olaydan itibaren on yılda zamanaşımına uğrar.*” (TTK. m. 1482).

Kanun koyucu sorumluluk sigortalarında sorumluluğun doğumunun ve tazminata konu zararın tespitinin zarar sigortalarına kıyasla daha uzun zaman alabileceğini öngörerek sorumluluk sigortaları bakımından azami zamanaşımı süresi olarak TTK. m. 1420’de yer alan genel zamanaşımı süresinden daha uzun bir süre belirlemiştir.^[22] Nitekim TTK. m. 1473 ile de kanun koyucu tarafından, sorumluluk sigortalarında, zararın sigorta konusu olaydan daha sonra ortaya çıkabileceği açıkça kabul edilmiştir.^[23] Buna göre: “*Sigortacı sorumluluk sigortası ile, sözleşmede aksine hüküm yoksa, sigortalının sözleşmede öngörülen ve zarar daha sonra doğsa bile, sigorta süresi içinde gerçekleşen bir olaydan kaynaklanan sorumluluğu nedeniyle zarar görene, sigorta sözleşmesinde öngörülen miktara kadar tazminat öder.*” (TTK. m. 1473).

Kısacası, sorumluluk sigortaları hakkında uygulanmak üzere TTK. m. 1482’de azami zamanaşımı süresi on sene olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla TTK. m. 1420 ile düzenlenmiş olan altı senelik zamanaşımı sorumluluk sigortaları bakımından geçerli olmayacaktır.^[24] Buna karşılık her iki düzenlemede de azami zamanaşımı süresinin rizikonun gerçekleşmesi

[22] Çeker, *6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Sigorta Hukuku*, 126.

[23] Rayegan Kender, *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2015), 331.

[24] Samim Ünan, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku, Cilt 2 Zarar Sigortaları* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2016), 386.

yani sorumluluğa yol açan olayın gerçekleşmesi^[25] ile başlayacağına dikkat edilmelidir.^[26]

Sorumluluk sigortalarında zamanaşımına ilişkin olan TTK. m. 1482'ye aykırı sözleşme şartları geçersizdir. (TTK. m. 1486/2) Yani, sorumluluk sigortasına ilişkin olmak üzere sigorta sözleşmelerinde TTK. m. 1482'ye aykırı bir şart bulunması halinde sigorta sözleşmesi geçerliliğini koruyacak buna karşılık yalnızca TTK. m. 1482'ye aykırılık teşkil eden sigorta sözleşmesi şartı geçersiz olacaktır. Diğer bir deyişle TTK. m. 1482, mutlak emredici nitelikte bir düzenlemedir.

Bu düzenleme sigortacıya yöneltilebilecek tazminat istemleri bakımından uygulanacağından, üçüncü kişilerin zarara uğramaları halinde, eğer ki sorumluluk sigortası söz konusu ise üçüncü kişilerin alacaklarının da TTK. m. 1482 uyarınca on senelik azami zamanaşımı süresine tabi olduğunu söylemek mümkündür.^[27] Zira, “Zarar gören, uğradığı zararın sigorta bedeline kadar olan kısmının tazminini, sigorta sözleşmesi için geçerli zamanaşımı süresi içinde kalmak şartıyla, doğrudan sigortacıdan isteyebilir.” (TTK. m. 1478).

Bununla birlikte şunu da belirtmekte yarar vardır ki, TTK. m. 1482, yalnızca sigortacıya yöneltilecek tazminat istemlerini kapsadığından, sigortacının prim alacağı TBK. m. 146'da düzenlenmiş olan on yıllık olağan zamanaşımı süresine tabi olacaktır.^[28]

C) ZORUNLU MALİ SORUMLULUK SİGORTALARINDA ZAMANAŞIMI

TTK. m. 1420/2 ile Sigortacılıkta zamanaşımına ilişkin diğer kanunlardaki hükümler saklı tutulmuştur. Bu itibarla 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunda yer alan zamanaşımına ilişkin 109. madde, hem TTK.'da açıkça saklı tutulması hem de TTK.'na göre daha özel nitelikte^[29] bir düzenleme

[25] İnci Deniz Kaner, *Sigorta Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2018), 68.

[26] Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*, 791.

[27] Ayhan, Çağlar ve Özdamar, *Sigorta Hukuku Ders Kitabı*, 229.

[28] Melisa Gülhan, *Sigorta Sözleşmesini Sona Erdiren Haller* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2020), 136.

[29] Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*, 124.

olması itibariyle motorlu araç kazalarından doğan maddi zararların tazminine ilişkin talepler hakkında uygulama alanı bulmaktadır. (KTK. m. 109/1).

Buna göre: “Motorlu araç kazalarından doğan maddi zararların tazminine ilişkin talepler, zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yıl ve herhalde, kaza gününden başlayarak on yıl içinde zamanaşımına uğrar.” (KTK. m. 109/1).

Bu düzenleme her ne kadar iki ve on yıllık zamanaşımı süreleri öngörülmesi bakımından TTK. m. 1420 ile benzerlik gösterse de zamanaşımı süresinin başlaması farklılık arz etmektedir. Zira burada iki yıllık süre TTK. m. 1420’den farklı olarak alacağın muaccel tarihten itibaren değil; zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren başlamaktadır.

Kanun koyucu tarafından kimi hallerde zarar belli iken tazminat yükümlüsünün belli olmaması kimi hallerde ise tazminat yükümlüsü belli iken zararın tespitinin ve kapsamının hemen belirlenememesi göz önüne alınmış ve KTK. m. 109 ile düzenlenmiş olan iki yıllık zamanaşımı süresinin başlaması hem zararın ve hem de tazminat yükümlüsünün öğrenilmesi şartına bağlanmıştır.^[30] Bununla birlikte aynı sebeple motorlu araç kazalarından doğan maddi zararların tazminine ilişkin talepler hakkında kaza gününden başlamak üzere on senelik azami bir zamanaşımı süresi öngörülmüştür.^[31] Zira, bu on senelik zamanaşımı süresinin uygulanmasında zararın veya tazminat yükümlüsünün geç öğrenilmesi dikkate alınmayacaktır^[32], kaza gününden başlamak üzere on senelik zamanaşımı süresi uygulanacaktır.

Ancak dava, cezayı gerektiren bir fiilden doğar ve ceza kanunu bu fiil için daha uzun bir zaman aşımı süresi öngörmüş bulunursa, bu süre, maddi tazminat talepleri hakkında da uygulanacaktır. (KTK. m. 109/2). Bu durumda Türk Ceza Kanununda öngörülen dava zamanaşımı süreleri suç niteliğindeki eylemin gerçekleştiği günden itibaren başlayacaktır.^[33]

[30] Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*, 1070.

[31] Çeker, *6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Sigorta Hukuku*, 126-127.

[32] Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*, 1070.

[33] Günay, *Sigorta Hukuku*, 139-140.

Bununla birlikte, zamanaşımı, tazminat yükümlüsüne karşı kesilirse, sigortacıya karşı da kesilmiş olur. Sigortacı bakımından kesilen zamanaşımı, tazminat yükümlüsü bakımından da kesilmiş sayılır. (KTK. m. 109/3).

Motorlu araç kazalarında tazminat yükümlülerinin birbirlerine karşı rücu hakları ise kendi yükümlülüklerini tam olarak yerine getirdikleri ve rücu edilecek kimseyi öğrendikleri günden başlayarak iki yılda zamanaşımına uğrar. (KTK. m. 109/4)

İşbu KTK.'da yer alan zamanaşımına ilişkin düzenlemelerden sigorta sözleşmesinde sigorta ettiren taraf olarak yer alan araç işletenin yararlanmasına bir engel olmadığını da belirtmekte yarar vardır.^[34]

TTK. m. 1420 ve TTK. m. 1482'ye aykırı sözleşme şartlarının geçersiz olacağına ilişkin TTK.'da yer alan düzenlemelerden yukarıda bahsedilmiştir. Buna karşılık motorlu araç kazalarından doğan maddi zararların tazminine ilişkin talepler hakkında Karayolları Trafik Kanunu m. 109 maddesi ile düzenlenmiş bulunan zamanaşımı süresinin sözleşme ile değiştirilip değiştirilemeyeceğine ilişkin açık bir düzenleme, Karayolları Trafik Kanununda yer almamaktadır. Ancak KTK.'da öngörülen hukuki sorumluluğu kaldıran veya daraltan anlaşmaların geçersizliğine ilişkin KTK. m. 111 uyarınca: KTK.'da öngörülen zamanaşımı sürelerinin değiştirilmesine ilişkin olarak yapılan anlaşmalar ile KTK.'da öngörülen hukuki sorumluluk kaldırıldığı veya daraltıldığı takdirde bu anlaşmalar geçersiz olacaktır.^[35]

Bununla birlikte, TTK. m. 1 uyarınca KTK. m. 109 ticari bir hüküm niteliğindedir. Zira, Türk Ticaret Kanunundaki hükümlerle, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yazılı özel hükümler, ticari hükümlerdir. (TTK. m. 1). Dolayısıyla TTK. m. 6 uyarınca KTK. m. 109'da öngörülen zamanaşımı süresinin sözleşme ile değiştirilmesi mümkün olmayacaktır.^[36] Zira, “*Ticari hükümler koyan kanunlarda öngörülen zamanaşımı süreleri, Kanunda aksine düzenleme yoksa, sözleşme ile değiştirilemez.*” (TTK. m. 6).

[34] Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*, 1072.

[35] Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*, 1074.

[36] Tamer Bozkurt, *Sigorta Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2017), 88.

V. HALEFİYET DURUMUNDA ZAMANAŞIMI

A) GENEL OLARAK HALEFİYET

Kural olarak, üçüncü kişinin asıl borçlu yerine borcu ifa etmesi ile borç ve borca ait teminatlar sona erer. Ancak Kanunda açıkça öngörülen bazı hallerde üçüncü kişinin yapacağı ifa borcu yalnızca alacaklıya karşı sona erdirir. Yani, iç ilişkide borç sona ermez; ifa ile borç yalnızca dış ilişkide sona erer. Halefiyet, kanundan doğan bu borç intikalidir.^[37]

B) SİGORTACILIKTA HALEFİYET

Halefiyet, esasen bir borçlar hukuku kurumu^[38] olmasına karşılık, Kanunkoyucu tarafından, zarar sigortalarına ilişkin olmak üzere TTK. m. 1472 ve sorumluluk sigortalarına ilişkin olmak üzere TTK. m. 1481 ile sigorta hukukuna ilişkin olmak üzere “Halefiyet” başlıklı özel düzenlemeler öngörülmüştür.

Bununla birlikte bu iki düzenleme arasında bazı sözcük farklılıkları dışında bir fark olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla farklı sigorta tipleri için öngörülen bu düzenlemelerin aynı amaca hizmet ettiğini söylemek mümkündür.^[39]

Kısacası, sigortacılıkta halefiyet, sigortacının, sigorta tazminatını ödediğinde, hukuken sigortalının yerine geçerek; sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hakkın, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal etmesinden ibarettir. (TTK. m. 1472 ve TTK. m. 1481).

Sigortacılıkta halefiyetin söz konusu olabilmesi için üç kümülatif şartın bir arada bulunması gerekir. İlk olarak geçerli bir sigorta sözleşmesi bulunmalı,

[37] Tamer Bozkurt, *Ticaret Hukuku C. IV Sigorta Hukuku* (Ankara: On İki Levha Yayınları, 2016), 173.

[38] Şaban Kayıhan, “Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti,” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, no. 3 (Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, 2016): 1599; Kayıhan ve Günergök, *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*, 213.

[39] Zehra Şeker Ögüz ve Aslıhan Sevinç Kuyucu, *Yeni Türk Ticaret Kanununda Sigorta Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2011), 108; Bünyamin Gürpınar, *Sigorta Hukukunda Halefiyet ve Rücu* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2016), 45.

ikinci olarak sigorta tazminatı ödenmiş olmalı ve son olarak da sigorta ettirenin dava hakkı bulunmalıdır.^[40]

Halefiyete dayanan rücu davalarında halef, selefinin sahip olduğu haktan daha fazlasına sahip değildir. Sigortacılıkta halefiyete dayanan rücu davalarında ise sigortacı, selefinin yani sigorta ettirenin sahip olduğu haktan daha fazlasına sahip olamaz. Dolayısıyla sigortacı, sigorta ettirenin sahip olduğu bütün def'ileri ileri sürebilir.^[41] Bununla birlikte tazminat yükümlüsü bakımından kesilen zamanaşımı sigortacı bakımından; sigortacı bakımından kesilen zamanaşımı ise tazminat yükümlüsü bakımından kesilmiş olur.^[42]

Halefiyette zamanaşımı süresi ve bu sürenin başlangıç tarihinin belirlenmesinde sigortalı ile gerçekleşen zarardan sorumlu kişiler arasındaki ilişki önem taşımaktadır.^[43] Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki:HTTK. m. 1420 ile düzenlenmiş bulunan genel zamanaşımı süresi sigorta sözleşmesinden doğan bütün istemleri kapsadığından yalnızca sigorta sözleşmesinin taraflarını ilgilendirmektedir. Bu sebeple halefiyete dayanan rücu davalarında ilgili düzenlemenin uygulanabilmesi mümkün değildir.^[44]

Sigortacılıkta halefiyete dayanan rücu davasında sigortacı, zarardan sorumlu kişilere karşı açacağı davada halefiyet yolu ile nasıl bir hak kazanmış ise o hakka sahip olur. Zira, sigorta tazminatının ödenmesi, halefiyetin bir şartıdır ve bu suretle sigortacı sigorta tazminatını ödeme tarihinden itibaren, sigorta ettiren kişinin mevcut alacağını talep etme hakkını devralmaktadır. Bu itibarla mevcut bir hakkın, başka bir deyişle esasen muaccel olan bir alacağın, tekrar muaccel hale gelmesi olanağı yoktur. Dolayısıyla sigortacı, başlamış olan zamanaşımı ile birlikte sigorta ettirenden dava

[40] Kayıhan ve Günergök, *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*, 75 vd.

[41] Ali Bozer, *Sigorta Hukuku* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981), 113.

[42] Tekin Memiş, "Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımına İlişkin Eleştiriler ve Değerlendirmeler," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, no. 3 (Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, 2016): 1936.

[43] Bozer, *Sigorta Hukuku*, 114; Kender, *Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku*, 358; Kayıhan, *Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti*, 1604.

[44] Bozkurt, *Sigorta Hukuku*, 88.

hakkını devir almakta ve kalan zamanaşımı süresi içinde de halef sıfatıyla dava açmak durumunda bulunmaktadır. Zarara sebebiyet veren aleyhinde aynı olay sebebiyle, zarar gören ile onun halefi yönünden başlangıç ve sona erme tarihleri farklı iki türlü zamanaşımı kabul edilebilmesi mümkün değildir.^[45],^[46] Kısacası, sigorta ettiren kişinin sahip olduğu hakkın aynen sigortacıya intikal edeceğini söylemek mümkündür.^[47]

Son olarak şunu da eklemek gerekir ki sigortacılıkta halefiyete ilişkin genel bir düzenleme niteliğindeki TTK. m. 1472 hayat sigortalarında uygulanamaz. Zira, “Hayat sigortası sözleşmesi gereği, sigorta şirketinden kararlaştırılan sigorta bedelini tahsil eden sigorta ettiren ve mirasçıları ile rizikoya muhatap olan kişilerin mirasçılarının, rizikonun gerçekleşmesine neden olan üçüncü kişiye karşı sahip olduğu tazminat alacağını sigorta şirketine temlik etmeleri geçersizdir.” (TTK. m. 1491/3).

C) ZORUNLU MALİ SORUMLULUK SİGORTALARINDA HALEFİYET

1- Sigortacının Üçüncü Kişiler Aleyhinde Açacağı Davalarda

Yukarıda KTK.’da yer alan zamanaşımına ilişkin düzenlemelerden sigorta sözleşmesinde sigorta ettiren taraf olarak araç işletenin yararlanmasına bir engel bulunmadığı belirtilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu, Sigortacılık Kanunu ve Karayolları Trafik Kanununda karayolları zorunlu mali sorumluluk sigortası sözleşmesinin tarafı olan sigortacının, olaydan sorumlu olan üçüncü kişilere halefiyete dayanarak açacağı rücu davalarına ilişkin bir zamanaşımı düzenlemesi yer almamaktadır. KTK. m. 109/5’de ise diğer hususlarda genel hükümlerin uygulanması gerekliliğine açıkça yer verilmiştir. Bu sebeple bu tür davalara sorumluluk sigortalarında halefiyete ilişkin TTK. m. 1472’nin uygulanması gerekecektir. Buna göre, sigorta tazminatını ödeyen sigortacının zarara sebebiyet veren kişi aleyhinde, sigorta ettirenin halefi sıfatı ile açacağı davada zamanaşımı,

[45] Yargıtay Hukuk Bölümü İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu Kararı, E. 1970/2 K. 1972/1 T. 17.01.1972 RG. 20.03.1972 – 14134.

[46] Melisa Gülhan, “Sigorta Tazminatını Ödeyen Sigortacının Sigorta Ettirenin Halefi Sıfatıyla Açacağı Davada Zamanaşımı,” *Ankara Barosu Dergisi* 79, no. 2 (2021): 379-391.

[47] Kender, *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku*, 349.

sigorta ettirenin aynı kişi aleyhinde açabileceği davanın tabi olduğu zamanaşımı süresine tabidir ve bu zamanaşımı süresinin aynı tarihte başlayacağı kabul edilmelidir.^[48] Zira TTK. m. 1472'e göre sigorta ettiren kişinin sahip olduğu hak aynen sigortacıya intikal edecektir. Dolayısıyla ilgili hak için işleme başlamış olan zamanaşımı süresi de hak sahibi hiç değişmemiş gibi işlemeye devam edecektir.^[49]

2- Sigortacının Kendi Sigorta Ettireni Aleyhinde Açacağı Davalarda

Karayolları Trafik Kanunu m. 109/4'te motorlu araç kazalarında tazminat yükümlülerinin birbirlerine karşı rücu hakları düzenlenmiştir. Buna göre: *“Motorlu araç kazalarında tazminat yükümlülerinin birbirlerine karşı rücu hakları, kendi yükümlülüklerini tam olarak yerine getirdikleri ve rücu edilecek kimseyi öğrendikleri günden başlayarak iki yılda zamanaşımına uğrar.”* (KTK. m. 109/4)

Dolayısıyla sigortacının, kendi sigorta ettireni aleyhinde açacağı rücu davası KTK. m. 109'un kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu durumda KTK. m. 109/5 uyarınca, bu tür davalar TTK. m. 1420'de öngörülen iki ve altı senelik genel zamanaşımı süresine tabi olacaklardır. Bu halde zamanaşımı süresinin başlangıç tarihi ise, sigortacının, sigorta ettirenin halefiyet hakkını önlemesini öğrendiği gün olacaktır.^[50]

[48] Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*, 1072.

[49] Kender, *Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku*, 349.

[50] Ulaş, *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*, 1072-1073.

SONUÇ

Sonuç olarak sigorta hukukundan kaynaklanan alacakların tabi olduğu birden fazla yasal düzenleme mevcuttur. Bununla birlikte bu alacakların tabi olduğu zamanaşımı sürelerinin ve bu sürelerin ne zamandan itibaren başlayacağını belirlemede de sigorta sözleşmelerinin türleri önemli rol oynamaktadır.

Zira, Ticaret Kanununda genel olarak sigortalara ilişkin zamanaşımı düzenlemelerine yer verilmiş ve bunu müteakip sorumluluk sigortalarına ilişkin özel düzenlemelere yer verilmiştir. Karayolları Trafik Kanununda ise Motorlu araç kazalarından doğan maddi zararların tazminine ilişkin olmak üzere özel zamanaşımı düzenlemelerine yer vermiştir.

Bununla birlikte her iki Kanunda da hüküm bulunmayan hallerde Türk Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanunun uygulanacağı gözden kaçırılmamalıdır.

Özellikle bir borçlar hukuk kurumunu olan halefiyet halinde bu zamanaşımı sürelerinin akıbetinin ne olacağı değerlendirilirken birden fazla Kanunun gözetilmesi gerekmektedir.

Son olarak, bu çalışmada bahsedilen sürelerin nitelik itibarıyla zamanaşımı süresi olduğuna dikkat edilmelidir. Zira zamanaşımı, hak düşürücü süre ile karıştırılmamalıdır. Bu sebeple bu çalışmada zamanaşımı süreleri ve hak düşürücü süreler hakkındaki temel farklılıklara da yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ayhan, Rıza, Hayrettin Çağlar ve Mehmet Özdamar. *Sigorta Hukuku, Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin Yay, 2019.
- Bilgili, Fatih ve Ertan Demirkapı. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Bursa: Dora Yayınları, 2017.
- Bozer, Ali. *Sigorta Hukuku*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981.
- Bozkurt, Tamer. *Sigorta Hukuku*. İstanbul: ki Levha Yayınları, 2017.
- Bozkurt, Tamer. *Ticaret Hukuku, C.- IV Sigorta Hukuku*. Ankara: On İki Levha Yayınları, 2016.
- Çeker, Mustafa. *6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Sigorta Hukuku*. Adana: Karahan Kitabevi, 2019.
- Erdoğan, İhsan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2013.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- Gülhan, Melisa. *Sigorta Sözleşmesini Sona Erdiren Haller*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- Gülhan, Melisa. *Sigorta Tazminatını Ödeyen Sigortacının Sttirenin Halefi Sıfatıyla Açacağı Davadamdownload/issue-full-file/64405*). Erişim Tarihi: 15.09.2022.
- Günay, Cevdet İlhan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler – Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Günay, M. Barış. *Sigorta Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Gürpınar, Bünyamin. *Sigorta Hukukunda Halefiyet ve Rücu*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2016.
- Kaner, İnci Deniz. *Sigorta Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2018.
- Kayar, İsmail. *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku. Genel Hükümler – Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.

- Kayıhan, Şaban. *Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu*. Ankara: Seçkin Yay, 2004.
- Kayıhan, Şaban. “Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti.” Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 22, no. 3 (Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan 2016).
- Kayıhan, Şaban ve Özcan Günergök. *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*. İstanbul: Umuttepe Yayınları, 2020.
- Kender, Rayegan. *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2015.
- Memiş, Tekin. “Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımına İlişkin Eleştiriler ve Değerlendirmeler.” Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 22, no. 3, (Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, 2016).
- Şeker Öğüz, Zehra ve Aslıhan Sevinç Kuyucu. *Yeni Türk Ticaret Kanununda Sigorta Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2011.
- Ulaş, Işıl. *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2012.
- Ünan, Samim. Türk Ticaret Kanunu Şerhi, *Altıncı Kitap Sigorta Hukuku-2 Zarar Sigortaları*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2016.
- Yıldırım, Abdulkerim. *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Monopol Yayınları, 2018.